

Hedersomnämningen

Bidrag till "Jakten på det lokala kulturguldet" inom projektet
Expedition Kulturarv, våren 2025.

Linnés Guidningar

ÄLMHULT KOMMUN

Anton V Härder har sedan år 2006 iklätt sig rollen, att gestalta Carl von Linné.

Det som från början var tänkt som "några enstaka tillfällen inför Linnéjubileet 2007" har blivit en livsgärning för honom!

Under Linnéjubileet 2007 genomförde han guidningar för ett stort antal tusen personer i alla de åldrar. Det var inte bara Älmhults kommuns skolor som han besökte utan även skolor i och utanför Kronobergs län. Han höll Linnéföreläsningar för föreningar och guidade i Råshult. Vid Nationella Linnéjubilé kommitténs lansering av Linnéåret på Riddarhuset i Stockholm var det honom de valde att framträda som Linné.

Under de 18 år som Anton V Härder har gestaltat Linné med guidningar i kulturreseptatet har besökarna fått möta "Linné"! Anton, har en förmåga att på ett inspirerande, intressant och humoristiskt sätt förmedlar kunskap till besökare oavsett vilken bakgrund, förståelse eller ålder. Ofta säger besökarna efter en guidning "Jag trodde det var den riktige Linné, jag mötte!"

Idag förkroppsliga Anton V Härder Linné, han är en av landets främsta Linnékännare och får ofta förfrågningar att medverka vid olika tillställningar. För att nämna ett par så i juli 2024 öppningstalade han vid The World Federation of Rose Societies i samarbete med Svenska Rossällskapet.

Älmhults kommun inbjuder Linné vid olika evenemang som kommunen anordnar och Varje år möter alla förskoleklasser vid sitt biblioteksbesök Linné och få samtala med honom. Kronobergs landshövdingar har under åren regelbundet bjudit in honom att gestalta Linné vid olika tillfällen, senast förra året när samtliga landshövdingar gästade länet. Linnéuniversitetet har också vid olika tillfällen bett honom komma, bland annat vid tillfällen då Kronprinsessan Victoria besökt länet.

Men framförallt är han "vår Linné" i Råshult! Vi kan alla ställa oss frågan, vad vore Råshult idag utan de performansens guidningar Anton gör som Linné? Ett stort mervärde för besökarna när de kommer till kulturreseptatet och som uppskattats så väl av unga som äldre. Genom hans breda kunskaper kan han förmedla 1700-talets historia på ett entusiastiskt sätt och guidningarna formas utifrån målgruppen. Vi skulle säga, detta är en kulturgärning utöver det vanliga!

Av: Stiftelsen Linnés Råshult

Kvarnruinen

LJUNGBY KOMMUN

I Ingelstad utanför Vittaryd finns resterna av en mycket gammal kvarn.

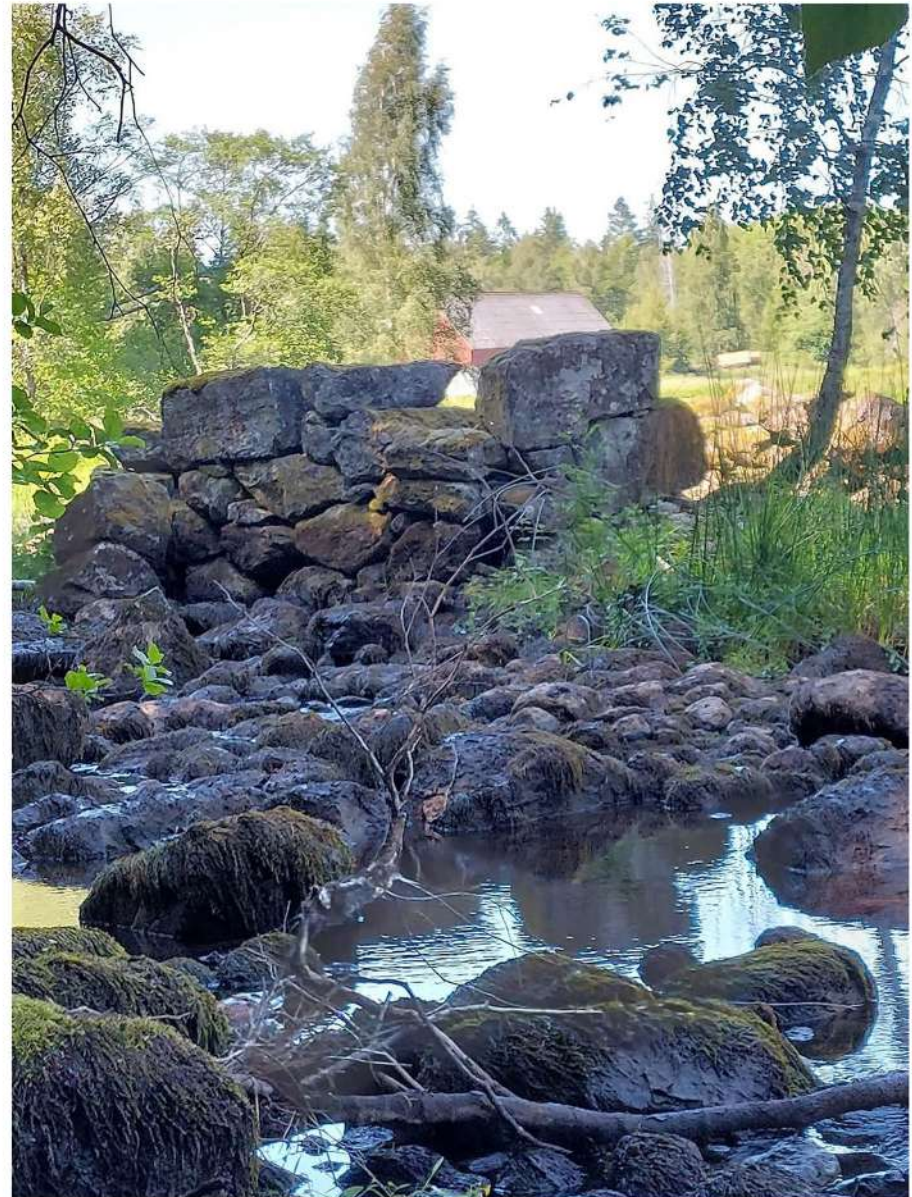
Den finns omnämnd redan 1272 i handlingar som visar att Ingelstad kvarn med fiske skänktes till Nydala kloster.

Där kvarnen låg fanns ett fall som hette Göthbergsfallet. Kvarnen låg mitt i ån och all säd fick bäras på broar ut till kvarnen.

Den siste möllaren kallades för Mård. Han arrenderade kvarnen och en smedja söder om fallet av Toftaholm.

På 1870talet brann kvarnen ner, då ett lager gått varmt. Vissa rykten menar att det var anlagt

Av: Gun-Britt Söderström

Södratorps Kvarn

ALVESTA KOMMUN

Kvarnbyggnaden uppfördes 1918 och består av tre våningar. 1932 genomgick kvarnen en större ombyggnad, då ett nytt kvarnverk installerades.

Kvarnverket drevs av 3 motorer på tillsammans 50 hk och bestod av 2 par stenar, en dubbel valsstol, korngrynsverk och fullständigt rensverk. I boken Svenska Kvarnar, Svenska Yrkesförlaget 1940, kallades kvarnen för Tagels kvarn i Smålands Rydaholm.

En såg drevs också i anslutning till kvarnen. Sågen flyttades senare ett par hundra meter söderut och är sedan många år nedlagd. Det finns dock rester kvar från stengrunden än idag.

Kvarnen byggdes av J G Nilsson men övertogs senare av Fröken Adelheid von Schmitterlöv på Tagels Gärd. Det finns en fin ritning kvar från 1918, uppritad av Kvarnmaskiner i Malmö för JG Nilssons räkning. Det är en vacker blueprint-ritning.

Handelsman J. G. Nilsson (1872 – 1939) hade sin verksamhet i Mistelås. Johannes Gustaf var f.d. poststationsföreståndare och även ägare av firman "J. G. Nilsson".

Som förtroendevald var han bl.a. nämndeman. Han var gift med Anna (1880 – 1940).

Mjölaren

Mjölaren på Södratorp hette Erik Pettersson, född 3 januari 1891 i Ars, Kronobergs län, son till mjölnare P N Johansson. Erik fick sin yrkesutbildning vid Ängs Kvarn. Ängs kvarn var en Tysk kvarn och låg i Rudskoga socken i Värmland.

Den 20 maj 1921 finns noterat i kyrkans inflyttningsbok att Erik kom till Mistelås och Södratorp från Mariestad. Om det var hans blivande fru, Jenny, som fått honom att flytta till Mistelås vet jag inte, men de gifte sig redan den 17 september samma år. De fick tre barn, Ingrid född 1925, Kerstin född 1926 och Sture 1928.

Erik levde till 1969 och Jenny avled 1981.

Dottern Ingrid med make Karl-Erik hyrde mjölnartorpet av Tagel fram till 1993. Så mjölnaren Erik med familj bodde på Södratorp från 1921-1993.

Åren därefter var det ett antal hyresgäster innan jag, Inger Peterson, 2013 köpte kvarnen med tillhörande bostad av Tagel. Jag kallar mig "mjölnare" trots att det inte mals något i kvarnen. Men jag ser mig som förvaltare av Södratorps kvarn. Kvarnen var troligtvis i drift fram till 1964. Det är årtalet på den sista malningsboken.

Södratorps kultur- & teknikhistoriska värde

Södratorps kvarn är en elektrisk kvarn, något som många besökare undrar över. Besökarna tittar sig runt och undrar var vattnet är. Det finns ett flertal elektriska kvarnar kvar i landet men få är i så gott skick som Södratorps Kvarn.

Kvar finns alla maskiner; malningsstenar, kvarnverk, valsstol, korngrynsverk, skal- och spetsmaskin, triör, betningsmaskin och ett fullständigt rensverk. De flesta maskiner är tillverkade av Malmö Kvarnmaskiner i Malmö.

De tre motorerna var på tillsammans 50 hkr och drevs med elektricitet. Den största motor är demonterad, det var nog den enda sak som man kunde sälja och få något för när driften lades ner. Den stora kvarndöden pågick runt om i landet så det var nog hopplöst att avyttra några av kvarnmaskinerna. Men en stor motor kan alltid komma till pass. Om kvarnen vara i körbart skick skulle den ha ett ännu större kulturhistoriskt värde.

Det finns en lokalhistoria och ett lokalt engagemang som gör att anläggningen är värdefull. Malningsböcker finns bevarade från åren 1939 till 1964. En spännande läsning för den som är intresserad av hembygdshistoria.

Kvarnen var något av ett hjärta i byn förr i tiden. De flesta kunder var bönder och vid kvarnen samlades man.

Gårdsplanen användes också av grabbarna runt om för att spela fotboll och de äldre ungdomarna satt i kvarnkammaren och förfestade innan de skulle åka på dans.

Av: Inger Peterson

Järn-trä-glas i Åryd

VÄXJÖ KOMMUN

Gamla bruksorter är numera ofta idylliska platser. När maskinerna tystnat och röken lagt sig står brukets byggnader kvar, förfall och igenväxning hotar. Men ibland kan lämningarna användas för andra ändamål och på så sätt bevaras för framtiden.

På järnbruket i Åryd blåste masugnen för sista gången på 1870-talets början. Smedjan fick arbeta ytterligare några år.

Den gamla smedjan byggdes om, först till sågverk och senare för tillverkning av träull. I blåsmaskinhuset vid kanalen monterades vattenturbin och elgenerator, som gav elektricitet åt både sågar, herrgård och arbetarkaserner. I byggnaden mellan masugn och rostugn fanns en tid ett glasbruk. Tackjärnsboden och järnmanufakturen blev arbetarbostäder samt bad- och tvättinrättning. Herrgården vakar från sin höjd över bruksområdet.

Inte allt men ändå tillräckligt mycket finns ännu kvar för att minna om brukstidens olika epoker. Allt ligger samlat i en parkliknande omgivning, idylliskt placerad i sjökanten längst in i Sägaviken i Åryd. Här har Hemmesjö hembygdsförening sin hemvist i den gamla järnmanufakturen och visar gärna upp och berättar.

Många besöker Åryds bruksområde, tar en paus med medhavd kaffekorg och promenerar i området, läser på skyltar och i informationsbroschyr. Men för att få ut mer av besöket kan man delta i någon guidad rundvandring. Här finns något att se för alla. Inte minst gäller det för den tekniskt intresserade.

I kontrast till den nutida idyllen kring bruket kan man låta sig förundras över kunnigheten hos den tidens ingenjörer och deras imponerande lösningar för att få produktionen av

järn, trä och glas att fungera. Här fanns en mängd vattenhjul för olika arbetsuppgifter, hyttgasproduktion med stoftavskiljare, rörledningar och ventiler för hyttgas och blästerluft, drivaxlar och uppfordringanordningar, en vridbar våg på masugnskransen, avancerade munstycken för blästerluften, värmeåtervinning och mycket annat som förverkligades för mer än 150 år sedan. En del finns kvar att titta på, annat finns med i berättelserna kring bruket.

Bruksområdet i Åryd finns presenterat i broschyren "Järn, trä och glas i bruksorten Åryd", som finns på Hemmesjö hembygdsförenings hemsida. Där finns också kontaktuppgifter. Adressen är www.hembygd.se/hemmesjo eller sök på Hemmesjö hembygdsförening.

Av: Claes Lissing, Hemmesjö hembygdsförening

Krafta berg

LJUNGBY KOMMUN

En jättekaststen finns vid väg 560 i Bollstad på Bolmsö.

I folkmun heter den "Krafta berg" efter dem som bodde här på gården. Många barn har lekt på stenen.

Namnet Kraft har kommit från min mans morfar, Salomon Kraft, 1852 - 1912. Traktens barn lekte säkert på berget. T o m jag var uppe på berget vid 72 års ålder. Salmon och hans hustru Justina hade övertagit Fastigheten Bollstad 1.3.

På " Krafta berg" finns intressanta växter och kryp. Mina barnbarn, Mary och Lily plockade med sig en del och analyserade detta i mitt kök.....

Det märkliga är att ungefär lika stort berg fanns där jag föddes i Höiminge. Ligger ute i sjön Bolmen och där klättrade vi syskon med livet som insats.

Av: Ulla-Britt Åkesson

Galgbacken i Hamneda

LJUNGBY KOMMUN

Arvid i Öshult bodde i Hinneryds socken. Han var en notorisk bråkstake och rättade sig aldrig efter lagen. Han betalade inte sina skatter, tvistade med sina systrar om arv, besökte inte nattvarden och gjorde åtskilliga pigor med barn. Folk sa att han försvurit sig åt djävulen för att i gengäld bli rik och leva länge.

Men så dömdes Arvid till döden och skulle avrättas på Galgbacken i Hamneda. Arvid skickade hustrun till Stockholm för att ansöka om nåd hos kungen. När han satt i fångkistan fick han natten innan avrättningsdagen besök av hin onde. Arvid klagade över att djävulen brutit löftet att ge honom ett långt liv.

– Du är inte död än, svarade hin onde.

På morgonen fördes Arvid till Galgbacken. Just som han skulle lägga huvudet på stupstocken hördes han en gnäggning. Arvid kände igen ljudet och bad att man skulle vänta med

avrättningen. I detsamma syntes ett fruntimmer på flygsandfältet norr om backen. Hon viftade med en vit duk på en käpp. När hon kom fram visade hon upp benådningsbrevet och Arvid slapp straffet.

Det sägs att Arvid lugnade ner sig efter detta. Arvid i Öshult är en historisk person och dog omkring 1635. Han namn återkommer ständigt i domböckerna i början av 1600-talet.

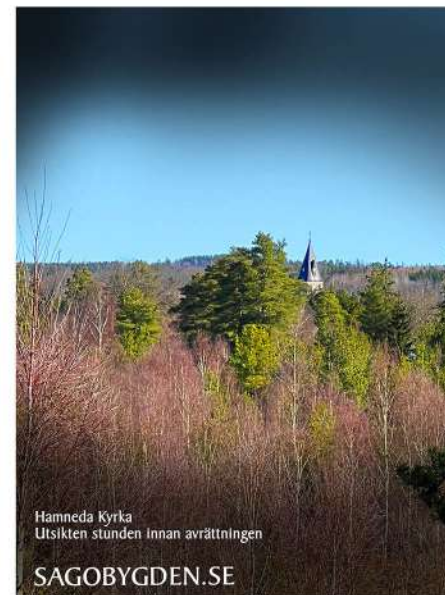
Tingsrätten i Sunnerbo härad låg fram till 1600-talets slut i Hamneda och på den gamla galgbacken går det än idag att se stolphålen där galgen stod. Träden runt kullen har vuxit, men från toppen av galgbacken skimtar fortfarande kyrktornet.

Det finns flera sägner om Galgbacken i Hamneda, och den som berättas här ovan är den man får till sig om man letar upp Sagobygdens geocach som finns gömd på platsen.

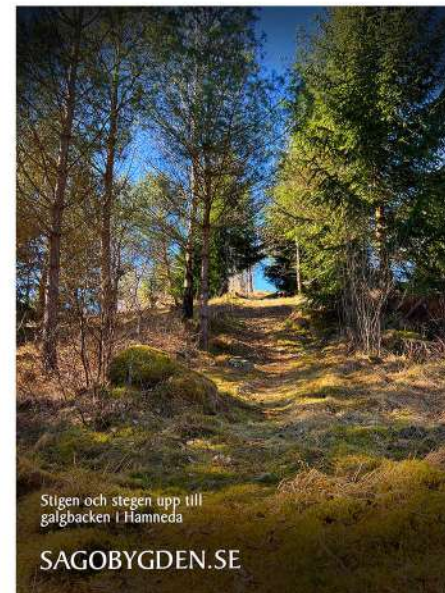
Den sista utsikten mot kyrktornet från galgbacken i Hamneda

SAGOBYGDEN.SE

Hamneda Kyrka
Utsikten stunden innan avrättningen

SAGOBYGDEN.SE

Stigen och stegen upp till galgbacken i Hamneda

SAGOBYGDEN.SE

Det finns en hel del information om Galgbacken i Hamneda, men Sagobygden vill främst lyfta de livsöden och berättelser som finns kopplade till platsen. Berättelser som är ett kulturarv i sig och som ger platsen liv – samtidigt som platsen ger liv åt berättelserna. Det är en del av det mörka kulturarvet som har betydelse för att nyansera historien och sätta in den i en helhetsbild.

Av: Lotta Welmsö, för Sagobygden

Nöjdasvennens stuga

VÄXJÖ KOMMUN

Sven Nöjds stuga, eller som den i dagligt tal kallades "Nöjda Svennens stuga" ligger inne i skogen nära Kråketorp. Den som idag vill besöka denna stuga får gå på en smal upptrampad skogsstig. Stugan byggdes av sten under senare delen av 1800-talet. Det var den enklaste bostad som man kan tänka sig. Den är gjord med tre väggar av kullersten och den fjärde väggen av trä. I denna satt två små fönster och en dörr. Taket var täckt med sjöväss. Inredningen bestod av en järnkamin vid ena gaveln, och möbleringen utgjordes av en säng, ett bord, ett litet skåp och ett par pallar. Utanför stugan fanns en s.k. "klocka" av ved upplagd och på en flat sten fanns en stor järngryta.

En gång kom kyrkoherden i Kalvsvik, August Hjelmgren till Sven på besök. När han böjde sig och gick in genom den låga dörren tillsporde han Sven. "Är Sven Nöjd här?" Därmed åsyftade han både Svens tillnamn och de primitiva förhållanden, under vilka han levde. Sven satt i sin säng och svarade genast övertygande: "Jaha, då är jag." Stugan blev öde 1920, då Sven Nöjd flyttade till ålderdomshemmet. I slutet på 1970-talet stod endast ruinen av de tre stenväggarna kvar.

Hembygdsföreningen åtog sig att underhålla stugan och genomförde en stor renovering som slutade i en nyinvigning den 7 september 1980.

På senare år, i början av 1990-talet, har en ny mindre renovering av vasstaket utförts.

Varje sommar besöks stugan av många turister både från Sverige och utlandet.

I Kalvsvik hembygdsförenings årsskrift nr 8 finns en artikel om Nöjdasvennen: Sven Nöjd var född i Sandvik under Hagstad den 1 januari år 1849.

Om hans barndom vet vi endast vad han själv berättade om den. I hemmet rådde stor fattigdom. När Sven var i 10-årsåldern fick han benröta i sitt ena ben. På den tiden var det ej någon tanke ens att söka läkare härför, utan han fick ligga med sitt sjuka ben, där benflisorna ruttade bort ur såret. Han uppgav att han var sängliggande i flera år i nöd, plågor och fattigdom. Då han så småningom tillfrisknade, lärde han sig till förtennare, ett gammalt hantverk. Det var ett ambulerande yrke. Förtennaren gick från hem till hem och utförde arbeten åt bygdens folk. Men Sven Nöjd hade äventyret i blodet. En vacker dag packade han sin ränsel och begav sig på vandring. Denna ställdes mot öster och kommen till kusten följde han Östersjökusten ända upp till Medelpad. Färden fortsattes sedan tvärs igenom Sverige in i Norge till Trondheim och utsträcktes till Lofoten, där i synnerhet fisket intresserade Sven. Utav alla platser Sven besökte i Norge kunde ingen mäta sig med Gudbrandsdalen i naturskönhet. Den var den vackraste utav allt han sett. Nästa mål var Oslo, varefter han senare ställde sin

vandring tillbaka till hemlandet. Inkommen i Sverige följde han sedan västkusten ned och återvände till hemsoken. Men Svens reslusta var nu väckt. Året därpå ställde han sin vandring över Danmark genom Tyskland, där ett upphåll gjordes i Renlandet. Sven deltog här bl.a. i skörden av vindruvor och i synnerhet det tyska rhenvinet vann hans gillande. Han besökte Österrike, där han en tid arbetade i staden Linz. Men att stanna någon längre tid var ej något för en förtennare. Åter axlade han sin ränsel och ställde färden genom Polen och Östersjöprovinserna till Riga. Hitkommen lyckades han komma med en båt till Gottland, Där han stannade en tid och utförde sitt hantverk. Han kom sedan åter till fastlandet och sin hembygd. Något, som är ägnat att förvåna, är att vår vandringsman klarade alla sina vandringar utan såväl pass som reskassa. När Sven i slutet av 1800-talet återkom från sina vandringar i utlandet, beslöt han sig för att uppföra en bostad åt sig. Den plats han utsåg härför var på Kråketorp Södregårds ägor. Vid kanten av en åkerlycka fann han ett stort stenblock, och med utnyttjande av detta som den ena väggen började han av kullersten mura två andra väggar. Den fjärde, där fönstren och dörren skulle placeras utgjordes av yt- och brädstuppar. Som takresning upplade han rundåsar, på vilka han sedan som taktäckningsmaterial lade sjöväss. Vassen hämtade han i sjön Åsnen vid "Tholandern". Inredningen var den enklast tänkbara. Golvet utgjordes av jordgol. Hans sovplats bestod av att några träpålar nedslagna i marken och på dessa var fasta tvärpålar på vilka brädbitar var fastspikade. Härav bildades en stor trälåda.

Detta var Sven Nöjds säng. Vid det lilla fönstret hade han placerat en på kant satt trälåda, vilken utgjorde bord. I ett mindre skåp förvarade Sven det han behövde för sitt livs nödtorft.

Vidare fanns där en minder järnkamin på vilken Sven anrättade sina enkla måltider. Några pallar och en låda för kläder fullbordade inredningen.

På äldre dagar försörjde Sven sig på fiske och i någon mån av tjärbränning. Ofta såg man under vintertiden den reslige gamle mannen med sitt silvergråa hår och skägg gå med sin bössa på axeln för att jaga ekorrar, vilket var hans specialitet. Det var ett stående uttryck av Sven Nöjd när han mötte några på sina jaktstigar: "Har i sett några ikorrar". Det var inte bara för skinet som han sköt dessa djur utan än mer för köttet, vilket han anrättade och åt. När de frågade honom hur ekorkött smakade sade han: "Dä ä' gött fast dä' smaka lite kao' a." (kåda). Sven Nöjds efternamn var rätt valt. Han var en i ordets bästa bemärkelse nöjd och godmodig man. Sitt liv levde han i största enkelhet liksom hans bostad var den enklaste tänkbara. Men han klagade inte, vilket till stor del kanske berodde på att han hade vänner i varje gård. Det var till många bord i gårdarna, som man satte fram en stol till Sven och bjöd på mat. Sven Nöjd var aldrig gift utan levde sitt liv i ensamhet. När ålderdom och skröplighet gjorde att inte Sven längre kunde bo kvar i sin koja, flyttade han till socknens ålderdomshem där han slutade sina levnadsdagar den 12 januari år 1923.

År 2022 genomfördes åter en renovering av taket då det gamla taket inte höll tätt. Vasstaket ersattes av spåntak. Vi gjorde avkall på det ursprungliga utseendet då vår förening varken hade kunskaper eller ekonomiska förutsättningar att lägga på ny vass. Däremot fanns det kunskaper om att lägga spån hos våra medlemmar. Spånen fick vi som gåva. Det var en hel del ideella arbetstimmar som gick åt. Allt material fick bäras genom skogen omkring en halv kilometer. Men att bevara denna lilla enkla boning för att visa för intresserade är värt allt arbete. Kommer det även i framtiden finnas entusiaster som på sin fritid ägnar sig åt ideellt arbete? Om svaret är nej så kommer denna lilla stenstuga att förfalla. Om svaret är ja så kan även i framtiden intresserade personer få ta del av Sven Nöjds öde vid stugan i Kråketorp.

De flesta besöken sker på sommaren då stugan ligger i den vackraste grönska. Men nutidsmänniskan kan knappast föreställa sig hur det var att bo i det trånga utrymmet på vintern när snön låg på marken och vinden ven utanför stenväggarna.

Nöjdasvens stuga är ett kulturarv som påminner oss om Fattigsverige. Om tider som gått, om yrke som försvunnit och en människas levnadsöde. År 1920 är bara lite mer än 100 år tillbaka. Många som lever idag känner säkert till personer som och samtida med Sven Nöjd.

Av: Kerstin Håkansson

Agundaborg

LJUNGBY KOMMUN

Agundaborg – En Levande Historisk Skatt vid Helge Å

I hjärtat av Småland, vid Helge Ås lugna vatten, ligger Agundaborg – en plats där historia och natur möts. Här står ruinen av den medeltida borgen Agundaborg, ett kulturarv som bär på berättelser om stormaktstidens Sverige, handel längs ån och de människor som en gång kallade platsen sitt hem.

Varför är Agundaborg en viktig del av Smålands kulturarv?

- Historisk betydelse – Agundaborg var en strategisk plats längs Helge Å, en viktig transportled genom Småland. Dess ruiner berättar om en svunnen tid, där makt, handel och naturens krafter formade landskapet.
- Kopplingen till natur och friluftsliv – Genom Agundaborg Camp & Paddle har vi gett nytt liv till denna historiska plats genom att kombinera historieberättande med naturupplevelser. Besökare får uppleva historien genom guidade paddlingsturer och friluftsliv, precis som människor i området har gjort i århundraden.
- Sagogygden och muntligt berättande – Agundaborg är en del av Sagobygden, en region rik på myter och legender. Genom våra berättelser om platsen och dess betydelse skapar vi en levande länk mellan dåtid och nutid.

- Att bevara och lyfta fram lokal historia – Genom att utveckla Agundaborg som en besöksdestination bidrar vi till lokal turism och kulturbeskrivande. Vi arbetar för att platsen ska bli en levande mötesplats för både lokalbefolkning och besökare, där historia, hantverk och naturupplevelser

Vårt bidrag består av bilder på Agundaborgs ruin och dess omgivning samt en berättelse som knyter samman historien, landskapet och de människor som har påverkat och formats av platsen. Genom att synliggöra denna skatt hoppas vi bidra till en ökad förståelse för vår bygd och dess unika historia.

Vi ser Agundaborg som en levande del av Smålands kulturarv, där historia inte bara bevaras utan också upplevs och skapas på nytt – en plats där det förflutna möter framtiden.

Bilderna visar:

- En paddlare som närmar sig borgen, upplevandes historiens vingslag från vattnet
- Agundaborgs ruin vid Agunnarydsjön - Helge Å Canoe trail
- Agundaborgs ruin - från luften

Av: Roos Hogervorst

Gemla Folkpark

VÄXJÖ KOMMUN

Hej, jag vill berätta om vår fina Gemla Folkpark.

Parken fyller 100 år 2026, vi har och förbereder detta i flera år. Renoverat och förnyat parken med skänkta medel från företag, privatpersoner samt bidrag från Växjö kommun.

Gemla folkpark skänktes av Gustav Karlsson (min farfar) 1926, för som han sa; " Ungdomen skall ha nånstans å ha roligt".

Ja historien är lång med många berättelser och livsöden.

Inför vårt 100-årsjubileum, läggs många timmar på vår unika och en av de finaste folkparker som finns kvar.

Av: Anita Svensson, Ordf., Gemla Folkpark

Hamra hembygdspark

VÄRNAMO KOMMUN

I Hamra hembygdspark, möts framtid och dåtid.

Vid den gamla backstugan Lidén ligger offerhallen - ett sten block med namn och tradition, och 2 gravhögar från yngre järnåldern.

Till påsk håller byborna här den årliga äggrullningstävlingen nerför slänten, jämte backstugan och till midsommar dansas det runt midsommarstången, och vid jul så sitter tomten framför öppna spisen i backstugan och tar emot barnens önskelistor.

Bredvid hembygdsparken ligger även en damm som kallas Skipadalen.

Av: Monica Johansson

Återbruk

Återbruk har funnits långt innan ordet fanns!

Träskor från byns skomakare, lagades med ståltråd, så höll de lite till.

En manick för att laga diverse hål, särskilt i strumpor och sockar.

Av: Kerstin Gustavsson

Hunestenen

MARKARYD KOMMUN

Vi lever på en spännande plats. Om vi ser oss omkring och lyssnar till historiens vingslag så upptäcker vi att många dramatiska händelser har utspelat sig här i Markarydstrakten.

Krigen mellan Sverige och Danmark har satt sina spår. Här finns flera minnesmärken från den tiden. Hunestenen historia är dock hölj i dunkel, men en berättelse kring den är speciellt kittlande och spännande.

Det är den om smeden Hune som levde i dessa trakterna, kanske i byn Hannabad som förmodligen är uppkallad efter honom. Hune var trött på de krigiska erövrarna som störde tillvaron. Ena dagen var det svenskarna som kom och skulle plundra, nästa dag var det danskarna. För att skrämma inkräktarna på flykten använde han sina smedverktyg. Han knep dem i näsan med sin smidestång och han märkte dem i pannan med sin hammare!

Det är dessa verktyg vi kan se inristade i stenen. Hune sägs ha blivit begravd vid Markaryds kyrka och där hittar vi idag stenen, ett fornminne, med inristningar som kan tolkas som verktyg smederna använde sig av.

Stenen är 94 cm hög och 36 cm bred. Den står utmed kyrkomuren vid kyrkan.

Hur mycket sanning det är i historien, ja det kan vi förstås inte veta, men håll med om att det är en spännande historia som kittlar fantasin. Den kan väl locka till ett besök och vidare utforskning av denna historiskt så intressanta Gränsbygd vid den gamla gränsen mellan Sverige och Danmark.

Bild på Hunestenen är tagen av undertecknad Ros-Marie J Neckö

Av: Ros-Marie J Neckö

Torskinge

- En vandring genom tid och plats

VÄRNAMO KOMMUN

Vi kan börja med kyrkan, som är en av de äldsta i Växjö stift, den började byggas av munkar från Nydala kloster på 1200-talet, men det ska finnas antydningar om att koret byggdes mycket tidigare, sedan har den byggts till i omgångar. Det finns många gamla inventarier, som ett processionskrucifix, som är ett krigsbyte från 30-åriga kriget, en gammal mässshake från 1400-talet, med Lucia på, nu förvarad på museum i Stockholm, två gamla brudkronor, den ena kommer från Ryssland.

I muren på den nya kyrkogården, mot vägen, och mellan grindarna och den gamla kyrkogården, finns en stor flat sten, i denna finns inhugget, när den nya kyrkogården byggdes. Denna sten kom från en gård i närheten, och de hade den som förstusten, innan dess ska den varit en del av golvet i vapenhuset, på kyrkan. Dess utom sägs den ha varit offersten till guden Tor, och har legat på Torskulle, som varit en offerlund till Tor. Kullen som ligger öster om kyrkan, har troligen satt namnet på Torskinge socken. Går vi sedan i sydöstlig riktning, från denna kulle, kommer vi till Kungshöjd. Där finns en bergshäll i den gamla delen av vägen, och där kan man enligt sägen, se i berget, hovtryck efter att kungen ridit där, det är små fördjupningar i berget, som efter en hästhov.

Längre in från vägen, på högsta kullen, finns gravhögar varav den största kallas Kungshögen. Om denna hög har med sägnen om kung Tore, vet vi inte, men det finns en annan hög som vittnar här om. Grunna rör vid Hagas utfarts väg. Högen är borttagen, men man kan se konturerna av dess botten. Kung Tore och drottning Dana, (där av skulle namnen Torskinge och Dannäs vara) hade två döttrar, den äldsta Grunna mindre vacker, men Rana vacker. Rana fick en friare, och bröllopet skulle stå. Grunna blev avundsjuk på sin syster, och på bröllopsdagen tog Grunna med sin syster till sjön, för att bada, men i sjön dränkte Grunna Rana, och skyndade hem för att ta på sej brudklädseln, och bli gift med brudgummen. Men Rana dog inte genast, utan gav nödrop. En bard som bodde i närheten, hörde hennes rop, och hjälpte henne ur sjön, men det var försent, och när hon dog, förvandlades hon till en välklingande luta. Med denna begav sig barden till bröllopsgården, för att

kväda. När barden började spela, dog Grunna. Brudgummen upptäckte nu bedrägeriet, och i sorg begav han sig ut på vikingafärder. Rana har sitt namn bevarat i Rannäs sjön, och Grunna i Grunnarör.

300 meter väster om kyrkan har varit en offerlund kallad Mattlabackarna, med många gamla gravhögar. Lite längre mot Skölda lid, finns ytterligare ett gravfält, där en del ska vara krigsgravar, från ett krig mot danskarna. Danskarna hade slagit läger i Slättö, och skickade ut en patrull för att bränna Torskinge kyrka, som vägvisare hade de tagit en äldre kvinna. Kvinnan visade dem på avvågar, så att man kan få ihop en här i Torskinge, och det blev en drabbning i Skölda lid, och kunde där med rädda kyrkan.

Vid Slättö finns Slättö sand, ett flygsandfält, det enda som finns i inlandet, i Sverige, det är numera naturvårdsområde, och förvaltas av länsstyrelsen. Det ska nu omvandlas till flygsandfält igen, efter att ha varit igenplanterat, sedan början av 1900-talet. Där ska man ha funnit en flintverkstad på en av kullarna, dock numera ej synligt.

Vid Skattegård i Slättö finns ett gravfält med bautasten, och på andra sidan vägen, på Norregård, står några stenar kvar efter en skeppssättning, som har blivit bortodlat. På en ås som går genom Slättö, finns några stora gravhögar, en kallas Kols hög, och är störst. Det kanske är den kung Kol från Finnveden, som dog i ett krig vid Helsingborg. En grav är stenar och jord bortfordrad och man ser bara botten på den, och den kallas Drottninghögen. Tidigare har Slättö by kallats Slättöhög, då efter denna ås med gravhögar.

Längre öster ut från Slättö, finns en udde som går ut i Långe mosse, och kallats Bergan. Där fanns tidigare

stora gruskullar, (benämnda som berg), numera till största delen krossat till vägmaterial. På dessa kullar fanns då tidigare, flera gamla gravkullar. Den inre stensättningen, i en av dem, finns bevarad i Torskinge Hembygdspark.

Liljenäs och Hammargården, har gamla anor, den har varit kungsgård under Gustav Vasa. Gården har hetat Ryd, Hammar och Bolmsnäs tidigare. Det finns mycken historia om Liljenäs, men jag kan den inte.

Så har vi Grimhallen och Hjälmalyrd, som har fått sina namn i "Härvarasagan". Det fanns på Grimhallen några starka slagskämpar, med namnet Grim, som vid en julbot, svor på att fria till kungens dotter i Uppsala. Dottern hette Ingeborg, och var förlovad med en stor krigare vid namn Hjalmar, Envig uppstod, och båda dödades i striden. Hjälmalyrd ska ha fått sitt namn efter Hjalmar, och Grimhallen efter Grim. Mellan Vadet och Södra Vadets utfarter finns en lid som kallas "Hjälmershallaliden", där i slänten, ner mot kärret, låg tidigare stora stenblock, en del långa flata, nu har jag funderat på om detta var en gammal fornlämning, till Hjalmar's ära, det hela förstördes när nya vägen byggdes rakt över platsen. Jag såg själv när bandmaskinen bökade ner stenarna i vägbanken.

I mossen mellan Bäckudden och Färle, kan man med spett, en halv meter ner i mossen hitta en stig, med utlagda flathallar, med en halvmeters storlek. Det var Gösta Eriksson i Färle, som kom på det, när han tog upp torv till strö, i ett dike på mossen. Min teori är att det har varit en färdled vid Bolmen och vidare uppåt landet. Senare undersökningar visar att stigen gått emellan Bäckudden och Färle. Färle kan betyda färdled och ligger i riktning med stensättningen. I samma riktning ligger Vadet, och där vadstället varit över ett

långt kärr, men smalt, finns en holkväg i slutningen ner mot kärret, och på andra sidan kärret finns ett stenröse på 1 x 3 m väl upplagt på en berghäll, vidare i samma riktning uppe i norrslutningen, vid Gummarp finns en holkväg, och den ligger i riktning mot Moavägen, den urgamla vägen mot Forsheda. Vid denna väg finns en sten som kallas "Rese sten", och sägs vara rest för en klockjutargesell, som blev ihjälslagen här för att han fick bättre klang i kyrkklockorna än sin mästare.

Nere i Hästhagen i Gummarp vid gamla Liljenäsvägen finns resterna av en gammal gravhögd vid namn Vita Rör, den är bortfordrad till den nyare delen av Liljenäsvägen.

Där finns en sägen om att Gummarpsborna trodde att det skulle finnas en skatt i högen, de bestämde sig för att gräva fram den. Den första dagen kom de nästan ner till stenkistan, men nästa dag när de kom ditför att fortsätta, reste sig något ur högen, och ropade, byn brinner, byn brinner. Man skyndade sig då hem, för att rädda byn, men när de kom hem var allt väl, och ingen brand fanns.

I Gösbo finns en offerlund, men något mer där om har jag inte hört. Namnet Gösbo ska ha kommit av att Grunna och Rana hade en bror som hette Göte. De brukade som barn gå och bada i en sjö, som där av fick namnet Barnasjön. Detta är bara kortfattade beskrivningar om Torskinge, det finns mycket mer om man vill forska.

En del berättelser är från min far Edvin Bengtsson, andra är gamla sägner. Torskinge ligger i norra änden av sjön Bolmen nära Forsheda i Värnamo kommun.

Av: Ingvar Bengtsson

Hagalunds Folkpark

LJUNGBY KOMMUN

Hej! Här kommer en hälsning från Lidhult och en nästan bortglömd plats. Nämligen Hagalund, den gamla Folkparken och biografen som tragiskt brann ner 1963.

Kvar finns som bilderna visar: en glänta i skogen och det gamla utedasset, med damernas!

Samhällsföreningen Lidhult Lyfter kommer till sommaren att anordna en byavandring med efterföljande minnessamkväm. Vi tror att det finns många som fortfarande har fina minnen därifrån.

Mitt eget minne:

Jag gick i skolan i Vrå och vi fick 1962 åka buss till Lidhult och titta på storfilmerna "De tio budorden" på Hagalundbiografen i gläntan i skogen!

Av: Chris Olsson

Mormor Nellys Bröd

VÄRNAMO KOMMUN

Jag heter Karina Hagstrand och är från Värnamo. Mitt tävlingsbidrag är ett recept på ett matbröd som funnits i min släkt i 3 generationer.

Detta bröd som jag vet härstammar från slutet av 1:a världskriget, bakades av min mormor, född 1893 som hette Nelly och även min mamma.

Jag och mina 2 äldre systrar är uppväxta med detta bröd. Nu bakar även jag detta bröd och mina fyra barn är också uppväxta med brödet och de älskar det.

Av: Karina Hagstrand

Recept Mormor Nellys bröd

150 g margarin eller smör
1 l mjölk söt eller sur
3 dl sirap eller strösocker
2 msk brödkryddor
100 g jäst
2 tsk salt
2 l rågsikt ca
8-10 dl vetemjöl ca

Smält margarinet och häll i mjölken. Värm den till fingervärme. Tag en del av spadet i en bunke och tillsätt jästen som smulas ner, samt socker eller sirap och kryddorna, rör om tills jästen lösts sig. Tillsätt rågsikten och vetemjölet arbeta ihop till en smidig deg.

Arbeta alltsammans tills degen släpper bunken. Låt degen jäsa i ca 1 timma.

Baka ut degen till Hålkakor eller Levar.

Grädda Hålkakor i 250°, Levar i 200°.

Ställ plåtarna/ formarna i övre delen av ugnen tills de är bruna, sedan flyttar man ner dem till mitten av ugnen de sista minuterna. Pensla brödet med kaffe eller varmt vatten när brödet tagits ur ugnen.

Gamla Bankgården

SÄVSJÖ KOMMUN

Gamla Bankgården - vår kulturpärla i Vrigstad

I Vrigstad, en gammal handelsort, startades på 1860-talet en bank som idag är ett unikt bankmuseum. Där stiger du in och får uppleva bankmuséets tidsenliga interiör och anda. Vi öppnar upp för guidning med spännande berättelser och utställningar.

En trappa upp kommer vi in i familjen Dahls våning, en välbevarad bostad från sekelskiftet. Där bodde kronolänsman Dahl med familj. Familjen bodde cirka 100 år i bostaden som sedan överläts till muséet.

En kuriosita är att operasångerskan Kristina Nilsson har en koppling till Gamla Bankgården. Därav kallas vägen utanför för Kristina Nilssons väg.

En annan kuriosita är att det finns kopplingar mellan familjen Dahl och författaren Fritjof Nilsson Piraten. Även konstnären Carl Larsson har en plats i familjens lägenhet.

Några gånger per år anordnas kafferep i våningen. Guiderna är tidstypiskt klädda och det serveras sju sorters kakor med det finaste porslinet på broderade dukar. Det bjuds också på historier och minnen från familjen Dahls liv.

Av: Sylvia Swerlander

Skaparkällan

LJUNGBY KOMMUN

Vi i vävföreningen Skaparkällan i Ljungby förvaltar ett kulturarv. Vi är tretton kvinnor och en man, som tillsammans planerar, varpar, drar på väven, skedar, solvar och knyter fram. Vi väver med få och många skaft. Med ull, lin och bomull i skytteln blir det tuskaft, kypert, dräll, våffelväv, gubbaväv och damast. Tillsammans får vi ordning på alla lösa trådar.

I en källarlokal i centrala Ljungby träffas vi och väver tyger på 15 vävstolar i olika storlekar. En får plats på ett bord, några har plats för en filt eller en badhandduk, de flesta passar för handdukar och dukar. Det är trångt, men det finns gott om plats för alla våra drömmar om vävda tyger.

Varje väv planeras noga och trådarnas längd räknas ut. Vävens mönster och färg väljs ut. Alla trådar i varpen ska passera från bakbommen till frambommen utan att trassla sig. Vävarn styr vilka trådar som lyfts och vilka som sänks med fötterna. Händerna skickar skytteln med inslagstråden fram och tillbaka. Så bildas tyget, duken, gardinen, halsduken, väskan eller handduken.

Konsten att väva i vävstol är urgammal. Vi väver i en tid då få har plats för vävstol i hemmet, trots att våra nutida hus är mycket större än bondesamhällets. Då var det självklart att väva för att klä alla i hushållet. Nu väver vi för glädjen i att skapa vackra föremål.

På bilden ses en väv med dragutrustning, som man väver damast med.

Av: Skaparkällan

Lincentrum

VÄXJÖ KOMMUN

Smålands Lincentrum samlar och sprider kunskap kring lin och linhantering i Småland genom tiderna, för att bevara en levande tradition av högt kulturellt värde.

Föreningen verkar för en meningsfull sysselsättning och en god landskapsvård samt för att öka kunskapen om det miljövänliga linet.

Linfibern låter oss göra närproducerade kläder och andra textilier, utöver de många övriga användningsområden linet har.

Smålands Lincentrum är baserat i Dädesjö, Växjö kommun, i hantverkshuset Sländan vid hembygdsgården. Där har föreningens medlemmar tillgång till lokal, verktyg och maskiner för bearbetning av lin.

Utställningslokalen öppnas för allmänheten en gång i månaden under sommarsäsongen, däremellan tas bokade studiebesök emot.

Bilden föreställer en frörepa för lin, foto av Johanna Wallin.

Av: Johanna Wallin/Smålands Lincentrum

Skogens Minne

VÄXJÖ KOMMUN

Går man ut i skogen kan man bland granar och björkar finna spår efter människor som levt för länge sedan. Det är en del av vårt kulturarv. Jag vill berätta om några av dessa minnen som den historieintresserade vandraren kan upptäcka och utgå från då från ön Kläcklingen som ligger i Växjö kommun. Men liknande minnen kan man finna i även i andra småländska skogar.

Torp och backstugor

På Kläcklingen har det under 1700- och 1800-talet funnits torp och backstugor på 17 kända ställen. På några av dessa platser finns det fortfarande hus kvar. På de flesta övriga platser kan man se spår av tidigare husgrund. Man behöver ha ett tränat öga för att finna torpgrunderna. Platserna håller på att växa igen. På flera ställen har hembygdsföreningar eller andra intresserade satt upp skyltar där stugorna legat. På platsen i bilden nedan har det funnits en backstuga/torp under 1700/1800-talen.

Några av de sist boende där var Anders Svensson f 1774 och hans hustru Maria Svendsdotter f 1778. Stugan låg på en liten höjd omkring 50 meter från strandkanten. Ser man sig omkring runt husgrunden ser man framför husgrunden slät mark och kan ana spår av odling. Marken betades fram till mitten av 1900-talet och då var den gräsbeväxt med smultron i gläntorna. Idag har lövträd vuxit upp genom naturlig förnyring. Det är främst, björk, asp och al.

Stigar och vägar

Mitt i skogen kan man fortfarande finna spår efter stigar som gick till torpen. Här nedan är ett exempel på en stig som säkert användes av de boende vid torpet Ekebacken. Den slingrar sig genom en ekskog och är jämn och stenfri. Stigen är på sina ställen ganska smal och går nästan fram till torpgrunden.

Hamlade träd

Förutom hö använde man förr löv till djurfoder. Man hamlade framförallt ask och lind. I närheten av platsen Askelund kan man fortfarande se hamlade askträd då nuvarande ägare hamlat de gamla träden även på senare år. Han har dock inte använt löven till djurfoder utan hamlat för att träden ska ha kvar sin karaktär. På det som numera är Kläcklinge Ekegård finns gamla knotiga hamlade lindar i den skogsavdelning som kallas Råsen. Här är skogsmarken mindre stening än vad den är på övriga delar av gården. I samma område finns spår av odlingsrösen.

Gränsstenar

Behovet av att markera gränser uppstod troligen först efter 1810 när Kläcklinge delades upp mellan olika ägare. På flera ställen kan man fortfarande se gränsstenar. Det är stenar som ofta är resta på högkant. Det är ganska långt mellan stenarna. En del stenar har säkert raserats i samband med senare års skogsbruk då maskiner lite oförsiktigt kört genom

skogarna. De gränsstenar som jag har upptäckt finns i gränser där det finns stängsel eller har funnits stängsel av något slag.

Stenmurar och andra hägnader

Kläcklingen är mycket stenrik och det har i sin tur bidragit till många stenmurar. En del stenmurar har byggts för att markera fastighetsgränserna. De har samtidigt utgjort hägnad för betesdjuren och säkerställt att djuren betade på de egna markerna. Ett stycke stenmur kan på flera ställen ses i mitt i skogen. Då kan det vara en gränsmarkering. Stenmurarna är av olika karaktär. De har olika bredd och är mer eller mindre vällagda. Stenmurarna som finns är också som hägnad för att utestänga betesdjuren från de brukade åkrarna. Det finns vällagda stenmurar kvar ute i skogen som vittnar om att där varit odlade åkerlyckor.

Tyvär förstördes en del stenmurar när Kläcklingen fick en ny väg på 1930-talet. På vissa ställen har en öppning i stenmuren gjorts bredare för att moderna maskiner ska kunna ta sig igenom. gränsstolpar av aluminium.

Rösen

Då Kläcklingen är en stenrik ö finns det många rösen i skog och mark. I det som idag kan

betraktas som ren skogsmark finns rösen som påminner oss om att jorden brukats där en gång i tiden. På Ekegård finns ett område som Riksantikvarieämbetet tolkat som "troligen fossil åkermark". Det är ett område på 100 x 60 m med ett 20-tal rösen. De omfattar 4 - 10 meter i diameter och är upptill 1,2 m höga. Under stor del av 1900-talet släddes gräset här med lie och torkades till hö. Tidigare är det troligt att det varit odlad mark. Rösena var så många att de fick vara kvar när övriga åkermark gjordes stenfri i mitten av 1900-talet.

Vilka minnen i skog och mark lämnar vi som lever år 2025 efter oss? Vad kan kommande generationer finna när de vandrar i skogarna i Värebygdens. Har vi kvar en mångfald av växter eller har invasiva arter tagit över? Frågorna man kan ställa sig är många men svaren finns i framtiden. Men idag kan de som vandrar ut i skogen fortfarande finna vårt kulturarv i form av torpgrunder, stenrösen, hamlade träd, gränsstenar och odlingsrösen.

Av: Kerstin Håkansson

All text och foto i detta häfte är © sina respektive insändare 2025.
Ansvarig utgivare: Leader Linné Småland. Kontakt: info@leaderlinne.se

Leader Linné Småland

COMPANION
KOOPERATIV UTVECKLING

**Studieförbundet
Vuxenskolan**

Medfinansieras av
Europeiska unionen